

Sommertur til fjellgårdene i Sunndal 2010

Lørdag 19. juni var dato for årets tur for DIS-Møre og Romsdal. Til tross for kraftig regnvær og varsel om 5-års flom i Trøndelag og Møre og Romsdal la 42 optimistisk personer ut på den planlagte turen til grensetraktene mot Trøndelag, nærmere bestemt fjellgårdene i Sunndal kommune.

Og heldigvis skulle det vise seg at verken flommen eller regnværet ble så ille som ”spådd”, vi så til og med blå himmel.

Bussen kjørte fra bussterminalen i Molde mens vi sang den nye DIS-sangen. Det var mange som ikke hadde sett eller hørt den tidligere, men stemte i så godt de kunne.

Ut fra Molde fortalte Britt Iren om **switzervillaene** som ligger som perler på en snor innover Fannestranda. Det var stort sett rike kjøpmenn fra Kristiansund som bygde disse på slutten av 1800- tallet og tidlig 1900-tall. I tillegg til husene var her også store blomsterhager og parkmessig beplantning. Hun fortalte også litt om gardene og hendelser langs ruten. Her kan nevnes **gården Eide**, skysstasjon mellom Hjelset og Kleive. Eide i Bolsø fikk postkontor 1 oktober 1846 – det første i prestegjeldet. Her la skyss- og postbåten til fra Molde og veien over Fursetfjellet til Nordmøre tok av her. Dette opphørte i 1900 da det kom ny vei fra Hjelset til Batnefjorden.

Osen jernverk på Kleive ble startet i 1757 av fogd Ole Alsing. Dette året kjøpte han Vestnes godset, med Veøy, Vestnes, Sylte, Rødven og Kleive kirker med tilliggende jordegods. Han hadde tidligere drevet jernverk i Vannylven på Sunnmøre, men malmen var for dårlig og der var for lite skog. Så kom han til Romsdalen. I Osen fant han både skog og vannkraft og bygde opp jernverket for 60 000 rdl. Han behandla bøndene som slaver og de som satte seg imot fikk store bøter og pliktarbeid ble satt til det dobbelte. Etter år med flere rettsaker klaget bøndene til kongen og de fikk medhold, Osen jernverk skulle legges ned. Dette var rundt 1780.

Tjellefonna i Nesset gikk 22 februar 1756

Sannsynlig den største en har opplysninger om her i landet – anslått til ca 12 mill m³ (600 m langt x 200 m bredt x 100 m høyt). 32 mennesker omkom. Flodbølgen som fulgte var ”50 skridt i høiden og 200 skridt fra stranden”.

Kavlebroer på Tiltreidet i Nesset.

For ca 1000 år siden ble et veianlegg av kavlebroer bygget over myra på Tiltreidet, mellom Eidsvåg og Eidsøra. Kalvebroer er grove stokker/planker som ble lagt over fuktige steder på stien i 1 ½–4 m bredde. Først la de langsgående stokker, så ble veibanen lagt av grovt tilhogde stokker. Med ca 1 m mellomrom var det lagt inn runde stokker for å redusere friksjonen. I tillegg til sleder menes det at lettere båter ble trukket over denne veien. To viktige sentra på denne tiden var Veøy i sør og Tingvoll i nord. For å unngå havstykket Hustavika var det bedre å dra båtene over Tiltreidet.

Her fortalte Jonny historia om Johan Lyche Heintz som bodde på Eidsøra rundt 1780. Han ble i 1783 anklaga for å ha laga og brukt 27 falske bankosedler hver på 1 rdr. Johan var fra Meldalen og hadde vært gift med Martha Møller som var datter til bergskriveren og kassereren ved Løkken Verk. I den lokale retten ble han dømt til ”at have sin haand forbrudt.” Han ble satt i arresten i nesten et helt år før han endelig ble frikjent av Høyesteretten i januar 1784. Denne Johan kjøpte Lyngstad i Eide i 1798 og døde der 2 år seinere. Innimellom fortalte Jonny historier om folk med tilknytning til gardene/stedene vi passerte.

I Jordalsgrenda tok vi på lokal guide Tor Helge Gravem og han var med oss på resten av turen. På turen gjennom Øksendalen og hele Sunndalen fortalte han om gardene vi kjørte forbi og om folket som hadde bodd på enkelte av disse stedene.

Nyheim Lodge

Vårt første stopp på turen var lunsj på Nyheim Lodge på Gjøra. Verten Endre Nisja fortalte oss litt om husets historie. Det ble bygd i 1905 av den engelske fam. Crookshank som allerede hadde vært i Sunndalen på laksefiske i flere år. De leide fiskerett i Driva for 20 år i gangen. Etter hvert leide Crookshank ut stedet til andre engelske sportsfiskere, gjerne offiserer eller adelige. I 1968 tok lokale over og huset brukes i dag til ulike selskap i sommerhalvåret”.

Åmotan

Turen gikk så videre mot fjellgardene. Etter noen km på smale veier med en del stigning stoppet vi ved **Åmotan** i Jenstadvuget. Åmotan betyr elvemøte og her møtes sju elver: Lindøla, Skiråa, Reppa, Grøvu, Geitåa, Svøu og Grødøla. Fossen består av 3–4 elver som har et samlet fall på 313 m og et fritt fall på 156 m. Med den store nedbøren de siste dagene var her stor

vassføring og et flott syn. Etter fotoseansen bar det videre opp og innover Grøvudalen.

Åmotan-Grøvudalen ble opprettet som landskapsvernområde i 2002. Området er på 157 kvadratkilometer. Området er på 157 kvadratkilometer. Bildene viser 3 av elvene.

Grøvudalen og Grødalen

Etter fotoseansen i Åmotan fortsetter turen opp og opp, for å greie stigningene har veien fått to skarpe svinger mot stupet. Med presisjon og erfaring har sjåføren ingen problem med dette. Vi når ”toppen” og landskapet innover Grøvudalen åpner seg igjen mot gardene Hafsåsen og Røymoen. Her er frodig og en tenker ikke umiddelbart at en er høgt til fjells ca 700 m.o.h. Vi ser at vi har litt god tid så vi kjører litt tilbake og tar en avstikker til Grødalen og Vangshaugen.

Over til venstre innerste garden - Røymoen. Til høyre turistforeninghytta [Vangshaugen](#). Den ligger ved Storvatnet -750 moh- og ble bygd av engelskmannen [Ethelbert Lort-Phillips](#) i ca 1910. Kristiansund og Nordmøre Turistforening kjøpte stedet i 1934.

Svøu/Sveen

Til venstre garden Sveen eller Svøu som de sier lokalt. Garden ligger rett nedenfor Svisdal. Bonden på Svisdal, Pål Svisdal, var med og fortalte om garden og dens historie. Bygningene er fra 1600-tallet og er foreslått fredet. Restaurering pågår. Fra Svøu (og Svisdal) ser en over til Jenstad (i skodda).

Tidligere bodde det så mye folk i området at det var to skolekretser. Den ene lå ved garden Svisdal. For å komme seg på skolen for ungene på Jenstad, måtte de først ned i juvet på

en veldig bratt sti, så over to elver med gyngende bruer og så like bratt opp igjen til omtrent der bildet til venstre er tatt. Skolen ble nedlagt i 1953. Læreren bodde i ene enden av skolen, mens det var undervisningsrom i den andre. Bildet viser skolen som nå blir brukt som grendahus.

Svisdal

Etter spaserturen til og fra Svøu og orientering der, var det tid for litt middag. I gamlestua fra 1692 i Ne'stua på Svisdal stod gryteretten klar.

Eier og driver av Svisdal, Pål Svisdal, viser fram et spesielt børtre.

Over de to rosemalte dørene er **KOS GOD 1692** skåret inn i treet Husa ble innflytta til julaften 1692 av Knut Olsen og Gjertrud Olsdatter.

Teksten som ellers er skrevet på den øverste lista over døra er: *Lars Paulsen og Randi EndresDatter Svisdal er husets Vært, men Gud er Værtens opholder og Ham bør vi ere aller Mest skal Huset bevares og for fremmes 18*

I dag er bonden Pål (Paul) og sønnen Lars den femte i en ubrutt rekke på garden fra den første Pål ble født ca 1687. Med andre ord 10 generasjoner hvor det har vært Pål og Lars annenhver gang.

Til slutt viste Pål oss rundt i det gamle huset og fortalte om en del av de gjenstandene som han har tatt vare på.

Furubordet på bildet er 6 m langt og er av ett tre som ble hogd 700–750 moh. for flere hundre år siden. I et lite innsmett i bordet finnes en laus bit. På denne har Haakon og Mette-Marit skrevet navna sine da de besøkte garden og fikk servert mat ved dette bordet.

Etter endt opphold på Svisdal gikk turen nedover dalen hvor Jonny fortalte litt om premierløytnant Andreas Clausen Parelius som fikk flere gardparter i Sunndalen som betaling etter endt tjeneste i Den store nordiske krig som slutta i 1721. Alle deltakerne var svært godt fornøyde med enda en vellykka tur i regi av DIS-Møre og Romsdal. En stor takk til Britt Iren som tok over ansvaret for turen da Harald Ormbostad gikk bort. Dessuten en stor takk til var eminente guide Tor Helge Gravem som losa oss flott gjennom dalens historie.

Skrevet av Britt Iren Neergård og Jonny Lyngstad. Bilda er tatt av artikkelforfatterne.